

Vicenç Comes, cambrer reial i conegut de Bernat Metge

Lluís Cabré, Jaume Torró

El nom i l'obra de Vicenç Comes no han merescut fins ara gaire atenció. En la *Història de la literatura catalana* de Martí de Riquer (1964: II, 64-65) ocupen a penes vuit ratlles, i en aquestes l'historiador comença dient que no tenim cap notícia de l'autor del poema intitulat *Una ventura*. Doncs bé, en aquestes pàgines s'explica que Vicenç Comes i la seva *Ventura* no calia cercar-los gaire lluny de Bernat Metge. Tots dos noms apareixen junts en un document de 1390 copiat en un registre *Comune* de la Cancelleria de Joan I, el qual és precedit de la rúbrica «Bernardus Medici». Malgrat aquest reclam, aquest document de Bernat Metge i Vicenç Comes ha romàs fins ara desconegut per als historiadors de la literatura. En ell, se'ns fa saber que, mentre la cort era a Saragossa, un dia aparegueren davant el rei Joan el seu secretari Bernat Metge i Vicenç Comes, cambrer de la reina Violant, presentant denúncia, al crit de «Avi, avi, fuerça, fuerça», perquè Juan de Burgos, Juan de Palencia, Juan de Guadalajara i Alfonsiello de Aínsa, munters del rei, haurien entrat a la posada de Bernat Metge i Vicenç Comes d'on, s'endugueren «diversa bona videlicet argentum, vestes, perulas, armas et alias res diversas valentes a quingentis florenis aurii de Aragonum ultra et a mille florenis citra» [diversos béns, és a saber diners, robes, perles, armes i altres coses per valor de cinc-cents a mil florins d'or d'Aragó] (vegeu el text íntegre al requadre de la pàgina següent).

Tornem a trobar el nom de Vicenç Comes com a testimoni al costat de Berenguer d'Hortafà, camarlenc i conseller, i de Pere Pardo de la Casta, cambrer, en dos documents estesos a les corts de Montsó amb data del 13 d'octubre de 1389: «Vicentius Coma, de camera eiusdem domini regis».¹

Arribats en aquest punt, podem pensar que ens trobem davant un sol personatge, i que la variació de la grafia del cognom respon al fet que els escrivans en traduir-lo al llatí creen una doble forma Comes i Coma, o que ens trobem davant dues persones. En diversos volums de tresoreria del Mestre Racional dels anys 1385 a 1388 consten els pagaments de l'escrivà de ració a Vicens/Vicenç/Vicent Comes i a Vicens/Vicenç Coma «de la casa del senyor rey» i de «la cambra del senyor rey» per raó de sa quitació o de donació graciosa.² En l'índex del volum 382, l'escrivà de ració recull sota el nom de Vicents Coma tant els pagaments a Vicent/Vicens Comes «de la cambra del senyor rey» (ff. 85 i 87) com aquells a Vicens Coma «de la casa del senyor rey» (f. 77) i «de la cambra del senyor rey» (f. 192). I, per si pogués restar algun dubte, en el volum 382 l'escrivà anota els pagaments successius d'una mateixa concessió graciosa de Pere III el Cerimoniós: amb data de Barcelona el 30 de gener de 1386, de 20 i 60 florins d'or a «Vicent (Vicens) Comes de la cambra del senyor rey» (ff. 85, 87) i de 12 florins d'or «a Vicens Coma, de la cambra del senyor rey» (f. 192r). I a la mateixa concessió graciosa corresponen el pagament de 14 florins d'or anotat al volum 383 a «Vicent Comes de la cambra del senyor rey» (f. 83), i el pagament de 360 sous barcelonesos anotat al volum 384 a «Vicenç Comes de la cambra del senyor rey» (f. 176). Fou, doncs, primerament cambrer de Pere III, i després del seu fill Joan I i de Violant de Bar, i així ho testimonia el volum 386 on s'anotà l'abril de 1388 el pagament de 96 sous barcelonesos a «Vicent Comes de la

1. ACA, Cancelleria, reg. 1930, ff. 143v-144r.

2. Els volums són els núms. 381 (f. 73 [agost 1385]), 382 (ff. 77, 85, 87 [febrer 1386]), 192 [juny 1386]), 383 (f. 83 [juliol 1386]), 384 (ff. 69, 132, 176 [desembre 1386]), 386 (f. 151 [abril 1388]).

Iohannes etc. fidelibus nostris iusticie civitatis Daroce vel eius locumtenenti ceterisque universis et singulis officialibus ac portariis nostris quibusvis ad quem seu quos presentes pervenerint et pertineant infrascripta, salutem et gratiam. Cum in nostra presentia comparuerint fideles secretarius noster Bernardus Medici et Vincentius Comes, camerarius illustris Yolandis regine Aragonum consortis nostre carissime, emittentes voces appellitus et dicentes «Avi, avi! fuerça, fuerça!» ac dictas voces appellitus continuantes exposuerint querelose coram nobis quod Iohannes de Burgos, Iohannes de Palencia, Iohannes de Guadalajara et Alfonsiello de Aynça, domestici nostri, furati fuerunt a domibus et posse exponentium predictorum et secum asportarunt diversa bona, videlicet argentum, vestes, perulas, arma et alias res diversas valentes a quingentis florenis auri de Aragonum ultra et a mille florenis citra cum quibus fugam arripuerunt versum dictam civitatem. Nobis humiliter supplicaverunt ut contra malefactores predictos procedi faceremus iuxta forum Aragonum necnon ipsos nostrum ad posse deduci cum capti fuerant mandaremus quum civitatem predictam suspectam habent iustis suspicionum causis coram nobis propo-

sitis et iuxta forum adveratis. Propterea cum predicta crimina enormia sint, que absque punitione gravi transire non debent et ex quibus dicta de causa nos velimus cognoscere et iustitiam facere prout decet ut ipsorum correctio aliorum metus existat, vobis dicimus et mandamus de certa sciencia et expresse quatenus dictam vocem appellitus insequendo, et ipsam continuando, nisi iam dicti malefactores per vos aut unum vestrum capti fuerunt eos visis presentibus capiatis ubicumque fuerint et bona predicta per ipsos ut dicitur depredata de manifesto fieri faciatis, eosque et ea nostrum ad posse captos et bene custoditos deducatis seu deduci faciatis iustitiam pro eorum demeritis recepturos. Hocque nullatenus differatis si iram et indignationem nostram cupitis evitare, nos enim in continenti solvi faciemus deducantibus ipsos captos eorum salaria et expensas racione predicta factos. Datis Cesarauguste xxiiii^a die decembris anno a nativitate Domini m^o ccc^o xc^o. Raimundus de Francia.

Petrus de Besanta mandato et ex provisione facta per vicecancellarium Aragonum et fuit tradita in hac forma.

(ACA, Cancelleria, reg. 1846, f. 106: Saragossa, 24 de desembre de 1390.)

casa del senyor rey» (amb albarà d'escrivà de ració escrit a Barcelona el 30 d'abril de 1386), «los quals li eren deguts ab l'albarà dessús dit per rahó de sa quitació del temps del senyor rey en Pere de bona memòria pare del dit senyor» (f. 151). Entre aquests volums de tresoreria de Pere III on consten pagaments de l'escrivà a Vicenç Comes, podem veure altres pagaments a mossèn Jaume March, uixer d'armes de Pere III, per raó de sa quitació, en un mateix volum o fins al mateix full.³ Comes, doncs, devia conèixer Jaume March, poeta, germà de Pere March i oncle d'Ausiàs March.

Com que no se l'havia identificat, Vicenç Comes ha estat fins ara un nom de poc relleu en la història de la literatura catalana, però la seva única obra coneguda apareix en un context molt interessant: la *Ventura* es troba al segon volum del *Cançoner Vega-*

El rei Joan I d'Aragó (*Llibre de privilegis de Valldecrist*).

3. Vegeu vol. 382, f. 82 [febrer 1386]; vol. 384, f. 67 [agost 1386], f. 132 [desembre 1386].

Aguiló (Biblioteca de Catalunya, ms. 8), segurament confegit a la dècada de 1420 però en bona part integrat per materials preexistents acumulats a manera d'estrats, com ha demostrat Anna Alberni (2002: 174-84 per al nostre cas). Aquest cançoner, majoritàriament dedicat a la poesia en cobles, recull la producció autòctona des de l'època de Pere March i Gilibert de Pròixida, i intercala blocs de poesia trobadoresca clàssica i peces franceses. La *Ventura* hi ocupa els folis 104r-116r, formant part d'un bloc de noves rimades que integra el *Sermó* (78r-81v) i el *Llibre de Fortuna i Prudència* (82r-103v) de Bernat Metge, i es tanca amb *La faula* de Guillem de Torroella (124r-146r). Aquesta darrera obra està copiada després de dues altres peces en vers narratiu que s'hi devien interpol·lar en algun moment: són d'una altra naturalesa, acostada a la lírica, i almenys la segona, la *Passio amoris* de Jordi de Sant Jordi, és amb segu-

Estàtua d'alabastre de Pere el Cerimoniós (Museu de la Catedral, Girona).

retat força més tardana. La datació d'algunes obres d'aquesta secció narrativa ens pot ajudar a situar cronològicament la *Ventura*. L'argument del *Llibre de Fortuna* ens porta a l'1 de maig de 1381, i doncs l'obra no pot ser gaire posterior. D'altra banda, *La faula* ja circulava el 4 d'octubre de 1374, segons l'inventari del ciutadà de Barcelona Pere Febrer, signat com a testimoni per «Petrus Amigoni, de domo domini regis» (Hernando 1995: II, 478-79).⁴ Trobar Vicenç Comes com a cambrer de Pere III, i en l'entorn de Bernat Metge, servidor de l'infant Joan i Violant, ens ajuda a certificar que aquest conjunt de quatre obres pertany a la mateixa època, i això per veïnatge permet datar el *Sermó* en la mateixa primera etapa de la producció de Metge, com s'havia suposat sovint.

La faula comença memorablement amb el vers «Una ventura us vull retrayre» i l'inventari citat, en efecte, descriu l'obra com unes «venture quas Guillelmus Torrella Maioricarum invenit de rege Artusii», és a dir, com una narració meravellosa composta amb una matèria que tracta del rei Artús. La *inventio* de Torroella va tenir èxit. Ho proven fins entrat el segle xv els quatre manuscrits conservats, i després el fet que va arribar fins als capítols 189-202 del *Tirant lo Blanc* (1460-64).

A més, des d'una aguda observació de Manuel Milà i Fontanals (1890: 401, n.40), hem après que *La faula* va prestar al *Llibre de Fortuna* el marc cortès per a un text culte i escolar ben diferent, que s'emparava en part en l'èxit de Torroella.⁵ El de Vicenç Comes, rubricat al manuscrit «Ací comença una ventura», confirma almenys l'interès coetani per aquest gènere meravellos, si no és que reflecteix directament la fama de *La faula*.

D'aquesta fama en parla també el *Cançoner d'Estanislau Aguiló* (Palma de Mallorca, Societat Arqueològica Lul·liana).⁶ Aquest recull, copiat per una mà gens professional (Bohigas 1982: 155), comença amb un bloc de set textos narratius en vers produïts per cortesans que escrivien encara en temps de Pere III (†1387) i en general estaven vinculats al seu entorn: Bernat de So, Jaume March i Pere March. Després d'altres noves anònimes i d'incerta datació, al final de tot el

4. Ho va observar Espadaler (1999: 15).

5. Ho estableix Badia (1993: 96-108).

6. Es pot consultar en edició facsímil: Ensenyat, Mas, Matas & Mut (2000).

L'episodi del *Tirant* inspirat en *La faula* explica, amb un aire de misteri i meravella, com la fada Morgana arriba en una nau a Constantinoble, cercant el seu germà Artús. L'emperador li diu: «Quatre donzelles de part tua me són vengudes, requerint-me los donàs doctrina de aquell famós rey dels anglesos, si sabia ni havia hoÿt dir res d'ell. E antiga auctoritat me fa fer testimoni del que y sé. En poder meu és hun cavaller de molt gran auctoritat, no conegut –lo nom seu

no he pogut saber– ab una molt singular spasa que té, la qual ha nom Scalibor, e segons lo parer meu deu ésser de gran virtut. [...] Lo emperador la posà dins una cambra hon ell stava dins una molt bella gàbia ab les rexes totes d'argent. E en aquell cas lo rey Artús tenia la spasa recolzada sobre los genolls e stava molt mirant en ella ab lo cap molt baix. E tots miraven a ell y ell no mirava a negú.» (cap. 191, ed. Hauf & Escartín 1990, 451-52).

Comença la pzi nera part del libre de Tirant la qual tracta de certs virtuosos actes que feu lo Comte guillem de varoych en los seus benaenturats darres dies.

Capítol primer.

En tan alt grau excelleix lo militar statament q̄ deuria esser molt reuerit si

los Cauallers obseruauen aquell segons la fi perque fonch instituyt e ordēat. E pertant coz la diuina prouidēcia ha ordenat: e li plau que los .vii. planets donē influēcia en lo mon e tenē domini sobre la humana natura donant los diuersas inclinacions de peccar e viciōsamēt viure. Empero nols ha tolt lo vniuersal creador lo franch arbitre que si aquell es ben regit les poden virtuosamēt viuunt mitigar e vègre si vsar volen de discreció. E perço ab lo diuinal adiutorz fera departit lo p̄ fēt libre de caualleria en .vii. parts principals. per demostrar la honoz e senyoria que los cauallers deuen hauer sobre lo poble. La

primera part fera del principi de caualleria. La segona fera del statmet e officio de caualleria. Lo ters es del examē que deu esser fet al gētilom o generos qui vol rebre lo rde de caualleria. Lo quart es dela forma'coz deu esser fet caualler. La sinquēa es que significuē les armes del caualler. La sisena es dels actes e costumes que a caualler pertanyen. La setena e darrera es dela honoz que deu esser feta al caualler. Les quals .vii. parts de caualleria ferā deduydes en seta part del libre. Ara en lo principi se tractara de certs virtuosos actes de caualleria que feu lo Egregi e strenu; caualler pare de caualleria lo Comte Guille; de varoych en los seus benaenturats darres dies.

Capítol segon.

Com lo Comte Guille de varoych p̄pofa de anar al sanct sepulcre: e manifesta ala Comtesa e als seruidors la sua partida.

En la fertil riq̄ua edelitosa illa de Singlaterra habita ua vn caualler valētissiz noble de linatge e molt mes de virtuts. Lo qual per la sua grā saueisa e alt en gny hauie seruit per lonchs tēps lart de caualleria ab grandissima honoz la fama del qual ē lo mon molt triumfaua nomēat lo comte Guille de varoych. Aquest era vn caualler fortissim qui en la virtut souentut hauia sperimentada molt la sua nobla persona en l'exercici de les armes seguint guerref

compilador va afegir-hi *La faula*. Just abans, al foli 85v, per aprofitar l'espai que deixava el final del text anterior (que acabava a l'inici del f. 85r), hi va copiar una epístola en vers maldestre, d'aprenent, datada l'abril de 1395.⁷ L'epístola conté uns versos que ens permetran avançar en el coneixement d'aquest manuscrit: «que tuyt lo fi amador, / ni lo Amorat, ni Brunor, / no sofriren tan per amor» (vv. 20-21). Aquí l'autor anònim ha reprès un passatge de *La faula*, que diu així en el mateix cançoner: «Enqueras hi pogrets xausir / del Amorat e de brunor / com treballeron per amor» (f. 97v).⁸ Creiem que els versos de «Senyora graciosa» imiten directament el text de *La faula* que es va copiar al mateix cançoner (vegeu el quadre de la dreta), i això només pot voler dir que els va confegir el mateix compilador.⁹ Aquesta poesia ens dóna, pràcticament, el terme final per a la datació del recull: en omplir el darrer dels espais en blanc amb una poesia pròpia, que traïx la lectura de l'últim text llarg (*La faula*), el compilador firmava, diguem-ho així, la col·lecció.¹⁰

La *Ventura* de Comes també devia tenir la seva fama, o no s'hauria conservat fins al *Vega-Aguiló*. Per a Milà i Fontanals, mostrava un «style coulant et agréable» (1890: 394). Pere Bohigas, en editar-la sencera per primera vegada, va observar que tenia «indiscutible qualitat literària» i que en les descripcions hi havia «enginy i habilitat en la manera de dir» (1988: 31).¹¹ Certament no té l'originalitat de *La faula*, però l'autor sabia escriure. La comparació, com veurem, no és del tot innecessària.

7. Es tracta del poema «Senyora graciosa», Rao 0.133, Brunat (2001).

8. Per a una lectura comentada de *La faula*, vegeu Bohigas & Vidal Alcover (1984), Espadaler (1999), Badia (2003) i Compagna (2007).

9. La còpia de l'Estanislaú Aguiló omet dos versos al mig del passatge en qüestió, segurament per un salt de rima: «De Guarriet e de Sagramor / e cascuns dels fis amadors» (Compagna 2007: 83), i per això trobem la rima «brunor»/«amor». No és clar si el salt el va cometre el copista o ja es trobava a l'antígraf.

10. Vegeu les consideracions codicològiques d'Antoni Mut (Ensenyat, et al. 2000: 72, 75-76 i 78), que situa aquesta etapa final de confecció del còdex entre 1395 i, estirant, principis del segle xv. Vegeu Compagna (2007: 38).

11. Malauradament la seva edició (Bohigas 1988: 205-27) va resultar molt afectada per problemes de la vista; avui l'hem de llegir en la revisió de Brunat (2001).

La lliçó «Del Amorat» corromp lleugerament Lamorat, personatge del cicle de Tristany, com Brunor. Dos dels altres tres manuscrits que ens han trasmès *La faula* llegeixen aquest vers pitjor: «del smarlot», diu el *Cançoner Vega-Aguiló*, i «de brunesor» el *Cançoner dels Comtes d'Urgell*. També sembla superior la lliçó singular «xausir» (occ. *cauzir*, 'veure, distingir'), contra «jausir», ja que es tracta d'una escena visual: el protagonista relata el que veu en els vitralls del palau d'Artús; per exemple, «De Tristany, lo fi aymadors, / virets lay pinxes [pintades] les amors» (f. 96v). El passatge correspon als vv. 592-96 de Compagna (2007: 83, i 112 i 142 per a les variants).

L'argument de la narració de Comes és força convencional. Explica el cas d'un enamorat adolorit que se'n va a esbargir-se en un jardí i s'asseu a la riba d'un doll d'aigua. Allí inicia un llarg debat interior; una lamentació en tota regla contra l'amor cruel, fins que

Ulrich von Liechtenstein sobre un cavall ricament engalanat (Còdex Manesse, Universitätsbibliothek, Heidelberg)

L'amant contempla de lluny la dama al *Remède de fortune* (Bibliothèque nationale, París).

Així és com l'Amant «mercie sa dame» al *Remède de Fortune* (ca. 1340) de Guillaume de Machaut:

*Adonc me mis sans destrier
A genouls pour li mercier.
Mais elle tantost s'abaissa
Vers moy et pas ne m'i laissa,*

*Ainçoys vost que je me dressase
Et qu'en allant a li parlasse.
Si que je me levay tous drois
Et la merciay, ce fu drois,
Non pas ainsi com je devoie,
Mas si com faire le savoie.
(vv. 3849-58, Wimsatt & Kibler 1988: 385)*

veu arribar dues dames cavalcant. Llavors descriu el seu abillament i el dels corsers, i s'inicia el diàleg. Primer ell exposa el cas i acte seguit el conforta Esperança; després d'un altre lament sentimental del protagonista (amb epitafi imaginari inclòs), Mercè, germana de la primera dama, fa el segon parlament consolatori. El comiat es descriu amb detall.

En certa manera, el text es pot entendre com un confort d'*amour*. Però la gràcia literària, no pas novetat doctrinal, reposa en les descripcions, els laments retòrics i les formes de cortesia. Els cavalls, per exemple, duïen gambals d'or; estreps gentilment obrats i regnes igualment d'or amb «fulhetes sonants» d'argent «cascun'ab son plato», de tal manera que «fasién tal so, / com los corsers anaven / que so d'arpa semblaven / o d'algun sturmen» (vv. 176-83). La bellesa del detall no pot deixar de recordar *La faula*, on apareix un palafirè amb gambals de seda, estreps d'or massís, regnes d'or obrat, mil platons d'or amb pedreria i cent cascavells de plata penjant del pitral:

*que no éron semblant de so
la un a l'altre ne de vots,
mas acordar los vírets tots
al pas del palafirè amblan,
a notar un lays de Tristan,
que molt és plasent per ausir.
(vv. 282-87)¹²*

Compareu, per exemple, amb el següent pasatge de *Le Jugement d'amour ou Florence et Blancheflor*: «Li frain furent d'or tout massis; / De tel oeuvre sunt li lorain; / Li poitral ne sont pas villain: / Clokes i a d'or et d'argent / Ki adés par encantement / Sounent d'amour un son novel» (ed. Faral 1967: 258-59). S'ha citat des de Bohigas & Vidal Alcover (1984: xviii) per il·lustrar aquest llegat.

12. Segons l'ed. Bohigas & Vidal Alcover (1984: 12); són els vv. 286-91 de Compagna (2007: 75), amb notables variants.

Machaut canta un lai a la seva estimada, encoratjat per Esperança (Remède de fortune, Bibliothèque nationale, París)

Encara que aquesta orfebreria procedeix del llegat del *roman courtois*, el so de l'arpa i el lai de Tristany s'acosten molt.

A la bellesa de l'encanteri s'afegeixen els detalls de la cortesia, no menys bells per al lector medieval. (Avui dia, acostumats a un tracte que difumina l'educació i la posició social, pot costar imaginar el seu valor; però el copsaria tot d'una un *gentleman*, o qualsevol persona d'edat avesada a distingir entre tractaments.)¹³ En són un bon exemple aquests versos de la *Ventura*:

*ez yeu de mantinen
dempeus me vay levar
e vau-me gonelhar
per far les reverença,
ab humil continença
ez al mils que sabia.
(vv. 198-203)*

Troblem un passatge ben semblant a la *Joiosa Guarda* (1371) de Jaume March (Pujol 1994: 179), també en hexasíl·labs:

*ausit que u aguí tot,
en pes m'aney levar,*

*al rey me'n vau anar,
pus que'l vi spayat,
e suy-m'ajenollat,
qu'axís tany a senyor
ffça hom gran honor.
(vv. 100-06)*

Potser el paral·lelisme no és fruit d'una coincidència, per tòpics que siguin els continguts. La *Joiosa Guarda* s'adreça al rei Pere amb tota probabilitat. Les fórmules i els motius que ara ens semblen clicés, els autors d'un mateix cercle –i ara sabem que Vicenç Comes, cambrer de Pere III, era al costat de Jaume March, uixer d'armes, probablement poeta de més edat– els devien anar gravant a la memòria. Un bon exemple d'això es troba al final del text. Vicenç Comes narra el comiat afectuós i cortès amb Esperança i Mercè, les dames que l'han consolat:

*Apres foren levades
per far lur partimen
e graciosamen
m'abressaren abdos,
ez yeu de genolhos
volgui besar lurs mas,
e, tiran les atras,
soffrir no m'o volgueren.
(vv. 674-81)*

Llavors li recomanen: «no t' smays pus de re, / mas viu alegremen / e lunyat marrimen, / donan-te co[n]fort bo» (vv. 686-89), i certament el protagonista veu com tenen «lur camí» i desapareixen, i se'n va «a l'hostal» esperant que així es compleixi.

Bernat Metge, company de Comes, va acabar la consolació del seu *Llibre de Fortuna i Prudència* de manera similar. S'acomia de Prudència i les donzelles (les Arts liberals) amb idèntica alegria i amb

La *Ventura* també adverteix amb insistència contra el vici dels amants que no mantenen el secret i contra els qui difamen i deshonren les enamorades (vv. 616-33). Aquest, com ens ha fet observar Xavier Renedo, és el tema central de la *Joiosa Guarda*, que parteix de la queixa de les dames deshonrades i difamades a crits per mals enamorats (això és els grossers, com se'n va dir després), de manera que llavors els marits les maltracten.

13. Vegeu Rubió i Balaguer (1985: 133-54).

Les personificacions i alegories són recursos habituals a la literatura medieval. La mirada de Desig als *Échecs amoureux* (Bibliothèque nationale, París).

el mateix gest, insòlits en la tradició boeciana, font principal de l'obra. Intervé la dama Prudència:

*e dix: «Donzelles, donatz-li
cascuna un playsent baysar».
Ez yeu volgui'm agonelhar
ab cor que li besas les mans;
mas correch-me brassar abans,
e besa-m fort honestamen.
E les altres encontinen
ab cara rient m'abrassaren.
(vv. 1156-63; ed. Riquer 1959)*

Llavors el protagonista veu com marxen les donzelles «corrent denant mi» i desapareixen, i ell puja a la barca (que l'ha dut a l'Illa de Fortuna, lloc del lament inicial i la consolació posterior) i se'n torna cap a casa, «a mon hostel». Com que en aquest cas el préstec és ben clar, només podríem dubtar qui imita qui. Atès el context cortesà, natural a l'obra de Comes, i l'amplificació visible als versos del *Llibre de Fortuna*, podem concloure que la *Ventura* va primer i doncs ha de ser anterior a 1381. Bernat Metge sabia utilitzar molt bé els textos cortesos del seu entorn, fos la ventura de Torroella o la de Vicenç Comes, encara que fingís que ignorava l'estil «dels trobadors del saber gay» (v. 25).

Escena cortesà al jardí del plaer (British Library, Londres).

Bibliografia citada

- ALBERNI, Anna, 2002: *El Cançoner Vega-Aguiló (BC, mss. 7-8): estructura i contingut*, tesi doctoral, Universitat de Barcelona.
- BADIA, Lola, 1993: «De *La faula al Tirant*, passant pel *Llibre de Fortuna e Prudència*» (1989), *Tradició i modernitat als segles XIV i XV*, València – Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana – Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 93-128.
- BADIA, Lola, 2003: *Tres contes meravellosos del segle XIV*, Barcelona: Quaderns Crema.
- BOHIGAS, Pere, 1982: «La llengua del Cançoner d'Estanislaú Aguiló» [1971-1975], *Aportació a l'estudi de la literatura catalana*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 155-80.
- BOHIGAS, Pere, 1988: *Lírica trobadoresca del segle XV: Joan Basset i altres poetes inèdits del Cançoner Vega-Aguiló*, València – Barcelona: Institut de Filologia Valenciana – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- BOHIGAS, Pere & Jaume VIDAL ALCOVER (eds.), 1984: Guillem de Torroella, *La faula*, Tarragona: Tàrraco.
- BRUNAT, Gemma, 2001: «Senyora graciosa», *Rialc: Repertorio Informatizzato dell'Antica Letteratura Catalana*, www.riale.unina.it.
- COMPAGNA PERRONE CAPANO, Anna Maria, 2007: Guillem de Torroella, *La faula*, Barcelona: UIB – Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ENSENYAT I PUJOL, Gabriel, JOAN MAS I VIVES, JOANA M. MATAS I ALOMAR, i ANTONI MUT I CALAFELL, 2000: *Cançoner Aguiló*, Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana.
- ESPADALER, Anton, 1999: «Un cançoner a la cort dels comtes d'Urgell», *Cançoner dels Comtes d'Urgell*, ed. A. M. Espadaler i E. Castelló, Lleida: Universitat de Lleida – Institut d'Estudis Ilerdencs, 7-31.
- HAUF, Albert G i VICENT JOSEP ESCARTÍ (eds) 1990: Joanot Martorell ([i] Martí Joan de Galba?), *Tirant lo Blanch*, 2 vols., València: Generalitat Valenciana.
- HERNANDO, Josep, 1995: *Llibres i lectors a la Barcelona del s. XIV*, 2 vols., Barcelona: Fundació Noguera.
- FARAL, Edmond, 1967: *Recherches sur les sources latines des contes et romans courtois du Moyen Age*, París: Champion.
- MILÀ I FONTANALS, Manuel, 1890: «Les noves rimades. La codolada» [1876], *Obras completas*, ed. Marcelino Menéndez Pelayo, Barcelona: Álvaro Verdaguer, III, 359-440.
- PUJOL, Josep, 1994: Jaume March, *Obra completa*, Barcelona: Barcino.
- RIQUER, Martín de, 1959: *Obras de Bernat Metge*, Barcelona: Universidad.
- RIQUER, Martí de, 1964: *Història de la literatura catalana: part antiga*, 3 vols., Barcelona: Ariel.
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi, 1985: *Vida espanyola en la época gòtica* [1943], Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- WIMSATT, James I., i WILLIAM V. KIBLER, 1988: Guillaume de Machaut, *Le Jugement du roy de Behaigne and Remede de Fortune*, ed. de la música Rebecca A. Baltzer, Athens, Georgia: The University of Georgia Press.

